

Lainsäädäntöneuvos Joni Korpinen

3.9.2026

Hallituksen esitys eduskunnalle pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 98/2026 vp)

Tausta

Pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia koskevan työryhmän toimikausi on 1.3.2025-31.5.2027. Työryhmän tehtävänä on arvioida pakkokeinolain muutostarpeita ja sen perusteella valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän asettamispäätöksen (VN/21297/2023) mukaisesti arviointityö toteutetaan vaiheistetusti jakautuen kahteen eri vaiheeseen:

- **Ensimmäisessä vaiheessa** arvioitiin muutostarpeita huomioiden erityisesti hallitusohjelman pakkokeinolakia koskevat kirjaukset ja lisäksi tarkasteltiin vangitsemisen edellytyksiä koskevia säännöksiä (KKO 2024:20). Työryhmän mietintö OM 2025:55 oli lausuntokierroksella 21.11.2025-16.1.2026. Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys HE 98/2026 vp on ensimmäisen vaiheen arviointityön lopputulos.
- **Toisessa vaiheessa** toteutetaan laaja-alaisempi muutostarpeiden arviointi. Vaiheen mukainen arviointityö on jo meneillään.

Hallitusohjelman mukaan hallitus varmistaa, että muun muassa pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittävällä tavalla, arvioidaan jälkikäteen ilmoitettavan kotietsinnän säätäminen, ja hallitus mahdollistaa nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käytön rikollisjengissä aktiivisesti toimivan henkilön kohdalla (s. 180, 182). **KKO 2024:20** mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttää aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä oloa. **Eduskunnan lausumissa (EV 305/2022 vp)** edellytetään muun ohella, että selvitetään ja arvioidaan ampuma-aserikoksen lisäämistä ylimääräisen tiedon perusterikoksiin, ja onko jälkikäteen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta.

Postiosoite

Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite

Besöksadress

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin

Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi

Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet

E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Työryhmämietinnön lausuntopalautteesta

Esityksen jaksossa 6 selostetaan kattavasti lausuntopalautetta sekä sen perusteella tehtyä jatkovalmistelua. Lausuntojen yhteenveto on julkaistu oikeusministeriön julkaisusarjassa 2026:21 (<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-484-8>).

Useat lausunnonantajat pitivät ehdotuksia ja/tai esityksen tavoitteita joko kokonaisuudessaan tai tietyiltä osin kannatettavina, perusteltuina ja/tai laadukkaasti sekä huolellisesti kirjoitettuna. Mietinnön ehdotuksista esitettiin myös useita kriittisiä näkökohtia. Jatkovalmistelussa esitystä on muokattu ja täydennetty lausuntopalautteen perusteella. Merkittäviä substanssimuutoksia ei kuitenkaan ollut tarpeen palautteen vuoksi tehdä, pl. ehdotettu uusi vangitsemisperuste.

Esityksessä ehdotettavan uuden vangitsemisperusteen osalta työryhmämietinnössä ehdotettiin uutena vangitsemisperusteena yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaa eli rikoksesta ei olisi säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella olisi syytä epäillä, että hänen vangitsematta jättämisensä vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta (ns. YJT-peruste). Mietinnössä ehdotettua ”yleisen järjestyksen vaarantumiseen” liittyvää vangitsemisperustetta pidettiin lausuntopalautteessa liian väljänä. Lisäksi lausuntopalautteessa suhtauduttiin varauksellisesti siihen, että esimerkiksi yleinen mielipide voisi toimia missään tilanteessa vangitsemisen perusteena sekä toisaalta siihen, että muihin oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksiin perustuvia kotimaiselle lainsäädännölle vieraita vangitsemisperusteita omaksutaisiin kotimaiseen lainsäädäntöön. Lausuntopalautteen perusteella esitystä, säännöstä ja sitä koskevia perusteluja on jatkovalmistelussa muutettu siten, että uutta vangitsemisperustetta voitaisiin soveltaa, kun olosuhteiden vuoksi olisi syytä epäillä, että rikoksesta epäilty aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

Esityksen ehdotukset

Vangitsemisen edellytykset

Lain selkeyttäminen KKO 2024:20 ratkaisun mukaisesti

KKO 2024:20 mukaisesti lakia ehdotetaan selkeytettävän siten, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen käsillä oloa (esim. karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara). Muutosehdotuksessa on otettu huomioon erityisesti muun ohella järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja/tai huumausainerikollisuuteen liittyvät seikat, kuten karttamisvaaran lähtökohtainen käsillä olo.

Esityksen mukaan vaikka rikoksen vakavuus ei yksin riittäisi kaavamaisesti vangitsemisen perusteeksi, ei voitaisi pitää poissuljettuna, että nimenomaisesti epäillystä vakavasta rikoksesta odotettavissa olevan rangaistuksen laji ja pituus vaikuttaisivat rikoksesta epäillyn toimintaan, mikäli tämä jätettäisiin vangitsematta. Sanottu koskisi ylitörkeiden rikosten ohella myös muita erityisen vakavia rikoksia, joiden rangaistusasteikko mahdollistaa hyvin ankaran rangaistuksen. Tällaisiin vakaviin rikoksiin voidaan arvioida liittyvän hyvin todellinen karttamis- ja sotkemisvaara juuri odotettavissa olevaan rangaistuksen pituuteen liittyen. Esimerkinomaisesti kyse voisi olla törkeästä huumausainerikoksesta tai väkivaltari-koskokonaisuudesta, josta olisi oikeuskäytännössä vakiintuneen rangaistuskäytännön perusteella

odotettavissa useamman vuoden vankeusrangaistus. Karttamisvaaran käsillä oloa konkretisoivat entisestään muun muassa, tosin ei tyhjentävästi, rikollisen toiminnan järjestäytyneisyys, suunnitelmallisuus tai toiminnan kansainväliset yhteydet taikka epäillyn henkilökohtaiset ulkomaiset siteet.

Esityksen mukaisesti edellä mainittujen seikkojen voidaan katsoa puoltavan vahvasti vaaraa siitä, että rikoksesta epäilty poistuu maasta tai muulla tavoin pyrkii karttamaan rikosprosessia odotettavissa olevan pitkän vankeusrangaistuksen välttääkseen. Tällaisissa tilanteissa lähtökohta arvioinnin osalta olisi selvä ja sen osoittaminen toiseksi edellyttäisi varteenotettavaa vastanäyttönä siitä, ettei esimerkiksi karttamisvaaraa olisi käsillä. (HE s. 109).

Uusi hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitsemisperuste

Lisäksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitsemisperuste. Kyse olisi käytännössä rikoksesta epäillyn vapaana oloa seuraavaan turvallisuusuhkaan perustuvasta vangitsemisperusteesta, joka tulisi sovellettavaksi, kun epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella olisi syytä epäillä, että hän aiheuttaisi vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Uuden vangitsemisperusteen arvioinnissa keskeisessä asemassa olisivat muun muassa rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet, kuten tämän käyttäytyminen tai yhteydet rikollisjoukkoon, sekä epäiltyyn rikokseen ja sen teko-olosuhteisiin liittyvät tekijät, kuten teon kohdistuminen puolustuskyvyttömään tai epäillylle entuudestaan tuntemattomaan henkilöön.

Uuden vangitsemisperusteen tarkoituksena ei olisi niinkään tutkinnan tai syytteen nostamisen tukeminen, vaan sen tarkoituksena olisi yhteydessä turvallisuuden ylläpitoon ja tarpeeseen ennalta ehkäistä välitöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa, jonka epäiltäisiin aiheutuvan vakavasta rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä. Kyse olisi jatkamisvaaran tavoin preventiivisestä toimenpiteestä. (HE s. 109–110).

Ehdotettava uusi vangitsemisperuste olisi rajattu sovellettavaksi vain ylitörkeiden rikosten kohdalla, kun rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus olisi vähintään kaksi vuotta vankeutta. Varsin tyypillisesti ylitörkeisiin rikoksiin, kuten henki- tai terrorismirikoksiin, voidaan arvioida liittyvän karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara, niin tutkinnan alkuvaiheessa, mutta myös jäljempänä rikosprosessin edetessä tuomion antamiseen asti. Vangitsemisperuste soveltuisi sekä yhtäaikaaisesti jonkin muun edellä mainitun perusteen kanssa, mutta se voisi olla käsillä myös tilanteissa, joissa muuta perustetta vangitsemiselle ei yksittäistapauksessa katsottaisi olevan. (HE s. 110).

Arvioitaessa vangitsemisperusteen käsillä oloa merkitystä voitaisiin antaa rikokseen liittyvien seikkojen lisäksi myös rikoksesta epäiltyyn liittyville tekijöille. Arvioinnissa keskeisiä tekijöitä olisivat tältä osin muun muassa rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet, kuten käyttäytyminen, esimerkiksi uhkaukset taikka uhrin muistoa loukkaava tai lähiomaisten kärsimystä lisäävä toiminta, tai yhteydet järjestäytyneeseen rikollisryhmään tai muuhun rikollisjoukkoon. Vangitseminen voisi tulla kyseeseen myös, kun epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin johtavan rikollisryhmien tai -verkostojen keskinäisiin välienselvityksiin tai kostotoimenpiteisiin, jotka saattaisivat vaarantaa viimekädessä myös siviilisten turvallisuuden. Vangitsemisperusteen soveltamista arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös vangitsematta jättämisen puolesta puhuviin seikkoihin, kuten teon yhteys itsepuolustukseen. (HE s. 110).

Salaiset pakkokeinot

Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä, salainen paikanetsintä

Eduskunnan lausumissa (EV 305/2022 vp) edellytetään, että hallitus selvittää ja arvioi, onko jälkikäteen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

- *Salaisella kotietsinnällä* tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tehtävää salaista etsintää.
 - Rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Kotirauhan suojaamien tilojen osalta arvioinnissa on myös otettava huomioon tilan tosiallinen käyttötarkoitus. Viime kädessä tilan tosiallinen käyttötarkoitus ratkaisee suojan piirin, sillä esimerkiksi asuinhuoneistoa ei välttämättä käytetä asumiseen, mutta toisaalta varastoakin voidaan jossakin tilanteessa käyttää asumiseen. (HE s. 113).
- *Salaisella erityisellä kotietsinnällä* tarkoitetaan salaista etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei tämän lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.
 - Salaisen erityisen kotietsinnän piiriin kuuluvia tiloja yleensä olisivat esimerkiksi virkamiesten työhuoneet, lääkärin vastaanottotilat, asianajotoimistot, toimittajien asunnot sekä lehtien ja kirjojen toimitusten ja kustantamojen toimitilat ja niiden palveluksessa olevien henkilöiden asunnot (HE s. 114).
- *Salaisella paikanetsinnällä* tarkoitetaan 8 luvun 1 §:n 4 momentissa tarkoitettuun paikkaan tehtävää salaista etsintää.
 - Kyse olisi etsinnästä, joka toimitetaan muussa kuin edellä mainituissa paikoissa (salainen kotietsintä ja salainen erityinen kotietsintä), vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajan kohtana, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi erilliset varastotilat ja kerhotilat. (HE s. 119).

Ehdotettavien uusien toimivaltuuksien edellytyksenä olisi erityisen tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Salaisen erityisen kotietsinnän osalta lisäksi olisi välttämättömyysvaatimus eli että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Lisäksi toimivaltuuksien edellytyksenä olisivat vakavat rikokset. Salaisen kotietsinnän (ml. erityinen) edellytyksenä olisi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n mukaiset telekuuntelun perusterikokset, kuten törkeä

lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, murha, tietyt terrorismirikokset ja törkeä huumausainerikos.

Salaisen paikanetsinnän edellytyksenä olisi pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n mukaiset teknisen kuuntelun edellytykset eli että henkilöä on syytä epäillä 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai 2) tietyistä erikseen luetellusta perusterikoksesta, kuten huumausainerikos, tietyt terrorismirikokset.

Toimivaltuuksien käyttö edellyttäisi tuomioistuimen etukäteislupaa. Kiiretilannepoikkeus tuomioistuimen jälkiluvalla olisi mahdollista vain salaisessa paikanetsinnässä. Esityksen mukaan salaisen kotietsinnän (ml. erityinen) tuomioistuinkäsittelyyn osallistuisi julkinen asiamies, ja salaisen erityisen kotietsinnän suorittaminen edellyttäisi myös etsintävaltuutetun läsnäoloa etsinnässä. Näin ollen kiiretilannepoikkeamismahdollisuus salaisen kotietsinnän ja salaisen erityisen kotietsinnän osalta ei olisi tarkoituksenmukaista eikä perusteltua (HE s. 40). Kaikkien salaisten etsintöjen osalta olisi muun ohella videointivelvollisuus kattaen kaikki etsintään osallistuvat henkilöt.

Lisäksi salaisen erityisen kotietsinnän erityisluonne on ehdotuksissa otettu huomioon. Tuomioistuimen etukäteislupan lisäksi vaatimuksen tuomioistuinkäsittelyyn osallistuisi julkinen asiamies etsinnän kohdehenkilöiden ”puolustajana”. Sama koskisi myös salaista kotietsintää. Edelleen salaisen erityisen kotietsinnän osalta itse etsintään osallistuisi fyysisesti etsintävaltuutettu, jonka tehtävänä on valvoa niin sanotusti laissa suojeltua tietoa, kuten lähdesuoja.

Esityksen mukaan yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse, mitä tärkeämpään oikeushyvään rikos kohdistuu ja mitä mittavammat ovat rikoksen kielteiset seuraukset. Viranomaisten nykyiset rikostutkinta- ja tiedonhankintakeinot eivät aina välttämättä tuota sellaista tietoa, jonka avulla rikokseen voitaisiin puuttua riittävän ajoissa taikka selvittää rikoskokonaisuus kaikkine tekijöineen. Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden viimeaikaisena kehityssuuntana on ollut verkostomainen toiminta. Erityisesti terroristisessa ja järjestäytyneessä rikollisuudessa toiminnan taustalla olevat todelliset toimijat jäävät helposti selvittämättä, kun toimintaa harjoitetaan hajautetusti toisistaan tietämättömien välitoimijoiden avulla. Esimerkiksi onnistuneista laajojen huumausainekokonaisuuksien selvittämisestä huolimatta huumausainerikollisuus, ja siihen muutoin liittyvät esimerkiksi omaisuus- ja väkivaltarikollisuus, kuitenkin jatkuvat. Tämän voidaan katsoa tarkoittavan muun ohella sitä, että vakavien ja laajojen rikoskokonaisuuksien todellisia toimijoita ei ole pystytty riittävässä määrin selvittämään. HE s. 23.

Esitutkintaviranomaisten käytännön toiminnassa on havaittu useita tilanteita, joissa tiettyyn tilaan tai muuhun paikkaan kohdistuneen etsinnän toimittaminen olisi ollut rikoksen selvittämisen kannalta perusteltua tehdä kohdehenkilön tietämättä. Rikoksen selvittäminen perustuu vakavammissa tapauksissa usein esitutkintaviranomaisen salaiseen tiedonhankintaan, jonka tavoitteena on kerätä rikosvastuun toteutumiseksi tarpeelliset tiedot. Jos rikostutkinta liian varhaisessa vaiheessa paljastuu tiedonhankinnan kohdehenkilölle, tämä voi vaarantaa tiedonhankinnan tarkoituksen toteutumisen ja pahimmillaan estää rikosvastuun toteutumisen ja muiden oikeushyvien suojelemisen. Kohdehenkilö voi esimerkiksi muuttaa toimintatapojaan salatakseen ne esitutkintaviranomaiselta, ryhtyä viranomaisiin kohdistuviin muihin vastatoimiin tai varoittaa mahdollisia rikoskumppaneitaan siitä, että hän on rikostutkinnan kohteena. Näin ollen liian aikaisessa vaiheessa aktualisoitua esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuus voisi tehdä tyhjäksi koko sen tarkoituksen, jossa tiedonkeruuta suoritetaan. HE s. 24–25.

Osallistuvan tietolähteen käyttö

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*). Voimassa olevan lain mukaan ohjatun tietolähteen käyttö on sallittua eli poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksytyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksilta sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan edellä tarkoitettuja tietoja (*tietolähteen ohjattu käyttö*).

Esityksessä ehdotettavassa osallistuvassa tietolähdetoiminnassa olisi kyse jo PTR-esitutkintaviranomaisilla käytössä olevan ohjatun tietolähdetoimivaltuuden tapauskohtaisesta laajentamismahdollisuudesta. Tietolähdetoimintaa koskevan sääntelyn täydentämistarvetta osallistuvalla tietolähteen käytöllä ilmentää seuraava esimerkki (HE s. 51):

Huumausainerikollisuutta tutkiva esitutkintaviranomainen saa tiedon, että järjestäytyneen rikollisuuden toimija etsii henkilöä, joka voisi siirtää huumausaine-erän johonkin paikkaan tai sallisi rikollisten varojen siirron oman tilinsä kautta. Tämän tiedon saatuaan asiaa tutkiva esitutkintaviranomainen suunnittelee ryhtyvänsä operaatioon, jossa huumausaineet tai rahavarat siirretään kyseiset rikollispiirit tuntevan tietolähteen toimesta vastaanottajalle pyrkimyksenä rikoskokonaisuuden selvittäminen.

Tällainen operaatio ei kuitenkaan ole mahdollinen, koska nykysääntelyn valossa tietolähde syyllistyisi huumausaine- tai rahanpesurikokseen avustaessaan laittoman tavaran siirtämisessä.

Osallistuvan tietolähteen käytön mahdollistaminen tehostaisi poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen (jäljempänä *PTR-esitutkintaviranomaiset*) toimintaedellytyksiä. Sääntelytarvetta ilmentävässä esimerkitapauksessa osallistuvan tietolähteen käytön avulla pystyttäisiin tehokkaammin selvittämään rikos ja saattamaan rikosvastuuseen ainakin huumausaineen tai pestävien rikollisten varojen vastaanottajataho ja mahdollisesti muitakin rikoskokonaisuuteen kuuluvia keskeisiä henkilöitä. Nykysääntelyn puitteissa rikoskokonaisuuksien ja niihin liittyvien tahojen selvittäminen vaatii usein paljon resursseja sekä yleensä myös muiden perusoikeusherkkien salaisten pakkokeinojen pitkäaikaistakin käyttöä, ja rikosvastuun toteutuminen voi usein olla epävarmaa. Osallistuvan tietolähteen käyttö parantaisi edellä mainitusti PTR-esitutkintaviranomaisten tilannekontrollia vähentämällä mahdollisia epävarmuustekijöitä ja parantaen rikoksen selvittämiskeinoja ja -mahdollisuuksia. (HE s. 52).

Esityksen mukaan **toimivaltuuden käytön edellytyksenä olisi**, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutustakin ja tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle. Osallistuva tietolähde saisi myös esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi.

Esityksessä ehdotetusti **osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi** Keskusrikospoliisin päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. **Tullin** tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättäisi Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. **Rajavartiolaitoksen** tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättäisi Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiolaitos. Lisäksi esityksen mukaisesti **osallistuvan tietolähteen käyttö olisi sovitettava yhteen** muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa toimintaan liittyvien henkilöiden turvallisuuden varmistamiseksi sekä salaisten pakkokeinojen käyttämiseen liittyvien taktisten ja teknisten menetelmien ja suunnitelmien paljastumisen estämiseksi.

Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaksi perusterikokseksi

Eduskunnan lausumissa (EV 305/2022 vp) edellytetään, hallitus selvittää ja arvioi ampuma-aserikoksen lisäämistä rikoksiin, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa voidaan käyttää ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu (PKL 10:55).

Ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoja, jolla tieto on saatu (PKL 10:56.1). Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on erikseen säädetystä perusterikoksesta (PKL 10:56.2). Voimassa olevan lain mukaan perusterikoksia ovat muun muassa: lahjuksen antaminen, järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, yleisvaarallisen rikoksen valmistelu, huumausainerikos.

Huumausainerikosten tavoin ampuma-aserikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. (HE s. 69).

Nykyään käytännössä haasteeksi on osoittautunut se, että ampuma-aserikos ei sisälly ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan rikoslistaan. Käytännössä on usein ilmennyt haasteena esimerkiksi tilanne, jossa törkeää huumausainerikosta koskevassa tilakuuntelussa on tullut tieto siitä, että hotellihuoneessa käsitellään ampuma-asetta tai keskustellaan ampuma-aseen hallussapidosta tai sijainnista. Ampuma-aserikoksesta säädetty ankaran rangaistus on kaksi vuotta vankeutta, eikä ampuma-aserikos ole esimerkiksi teknisen kuuntelun listarikos. Tällaisessa tapauksessa teknisellä kuuntelulla (PKL 10:16) saatua tietoa ei saa käyttää esitutkinnassa näyttönä, eikä tämän tiedon perusteella ole mahdollista avata rikosilmoitusta ampuma-aserikoksesta. Tällöin ei myöskään ole mahdollista tehdä esimerkiksi paikanetsintää hotellihuoneeseen tai tehdä henkilöntarkastusta huoneesta poistuville henkilöille, vaan poliisi joutuu seuraamaan toimintaa sivusta. Huomioiden laittomien ampuma-

aseiden vaarallisuus sekä tahtotila saada laittomat ampuma-aseet pois kaduilta ja rikollisilta, on tilanne tältä osin poliisille hankala. (HE s. 69).

Salaisia pakkokeinoja koskevien lakien yhteensovittaminen rikoksen selvittämiseksi

Ehdotuksessa on kyse teknisestä muutoksesta eli Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeista siirrettäisiin salaisia pakkokeinoja koskevat säännökset pakkokeinolain 10 lukuun. Yhteensovittaminen selkeyttäisi toimivaltuussäätelyä rikoksen selvittämisen vaiheen kannalta suhteessa vastaavanlaisiin sääntelyihin rikoksen estämis- ja paljastamisvaiheessa.

Muutosehdotus ei muuttaisi nykytilaa eli Tullille ja Rajavartiolaitokselle ei ehdoteta uusia toimivaltuuksia, vaan kyse on toimivaltuuksia koskevan kokonaisuuden selventämisestä rikoksen selvittämisen vaiheen osalta.

Esityksen vaikutukset

Viranomaisvaikutukset

Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla ei arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia asiaan kuuluvien toimivaltaisten viranomaisten kannalta. Esityksessä ehdotettavien uusien salaisten pakkokeinojen soveltaminen edellyttää kuitenkin henkilöstön kouluttamista, uusia menettelytapoja ohjeistuksineen sekä panostusta tietotekniseen valmiuteen. Lisäksi salaisten etsintöjen osalta kyse olisi uusista tuomioistuimissa käsiteltävistä salaisista pakkokeinoasioista (ks. tarkemmin HE s. 83).

VIRANOMAINEN	HTV-ARVIO	€-ARVIO
Tuomioistuimet	n. 1-2	112 000 – 224 000
Poliisi	n. 3	204 000
Tulli	n. 3	204 000
Rajavartiolaitos	n. 2	136 000

Toisaalta esityksessä myös arvioidaan, että uusien salaisten pakkokeinotoimivaltuuksien johdosta muiden perusoikeusherkkien salaisten pakkokeinojen käyttö voi vähentyä merkittävästikin. Näin ollen ehdotetuilla uusilla toimivaltuuksilla voi myös olla viranomaisresurssien kannalta vähentävää vaikutusta kattaen vähintäänkin uusista toimivaltuuksista aiheutuvat lisäpanostustarpeet viranomaistoimintojen suhteen.

Vangitsemisen edellytyksiä koskevan ehdotuksen ei myöskään arvioida aiheuttavan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia toimivaltaisten viranomaisten kannalta. Muutoksilla ei arvioida olevan vaikutuksia vangitsemista koskevien tapausten määrään (HE s. 83).

Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset (HE s. 83–84)

Pakkokeinojen käytöllä puututaan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa suojattuihin oikeushyviin. Tämä koskee erityisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä oikeutta yksityiselämän ja kotirauhan suojaan. Perustuslain 21 §:n nojalla on huomioitava myös oikeusturvakysymykset.

Järjestäytyneen rikollisuuden ja muun vakavan rikollisuuden kielteiset vaikutukset yhteiskunnalle ovat ilmeiset, minkä vuoksi yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse. Salaisia pakkokeinoja koskeva ehdotettu sääntely on omiaan tehostamaan esitutkintaviranomaisten rikostorjuntakyvykkyyttä. Yleisesti esityksellä katsotaan olevan rikostorjuntaa ja turvallisuutta edistävää vaikutusta, sillä ehdotettavan sääntelyn myötä esitutkintaviranomaisilla olisi paremmat valmiudet selvittää vakavia rikoksia. Rikostorjunnan tehostamisella voidaan ennakollisesti estää vakavia perusoikeuksiin kohdistuvia oikeudenloukkauksia. Samoin rikosten selvittäminen on tavoite, jonka saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttää. Intressi rikosten selvittämiseksi liittyy myös tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia.

Salaisia pakkokeinoja voidaan luonnehtia perusoikeusherkiksi erityisesti niiden salaisen luonteen vuoksi. Esityksessä ehdotettu toimivaltuussääntely on omiaan rajoittamaan toimivaltuuksien kohdehenkilöiden perusoikeussuojaa. Toimivaltuuksista ehdotetaan kuitenkin säädettävän pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden perusoikeudet huomioon ottaen siten, että perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset ovat perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta tasapainossa niillä saavutettaviin tavoitteisiin. Ehdotettujen muutosten suhdetta perus- ja ihmisoikeussuojaan käsitellään esityksen säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa 12. Samanaikaisesti on syytä huomioida, että esityksessä ehdotetut toimivaltuudet ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä käyttämällä on mahdollista rajoittaa ajallisesti tai määrällisesti taikka välttää kokonaisuudessaan muiden perusoikeuksiin syvästi puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttö.

Esityksen mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärestyksessä. Perustuslakivaliokunnan lausunnon antamista pidetään kuitenkin suotavana ehdotettua salaista paikkaan kohdistuvaa sääntelyä koskien, koska kyse on uudenaikaisista toimivaltuuksista, jotka ovat luonteeltaan salaisia ja puuttuvat kotirauhan suojaan.